

УДК 811.161.2'367

С. А. Бузько

*к. філол. н., доц., доц. кафедри української мови
Криворізький державний педагогічний університет***ФУНКЦІОНУВАННЯ СКЛАДНИХ РЕЧЕНЬ
У ПОЕТИЧНОМУ МОВЛЕННІ ВАСИЛЯ СИМОНЕНКА****FUNCTIONING OF COMPLEX SENTENCES IN
VASYL SYMONENKO'S POETIC LANGUAGE**

У публікації проаналізовано формально-граматичну структуру і функціонально-стилістичне призначення складних речень, уживаних у поетичних текстах Василя Симоненка.

Ключові слова: *складне речення, образність, експресивність.*

Formal-grammatical and functional-stylistic roles of complex sentences used in Vasyly Symonenko's poetic language are analyzed in the article.

Key words: *complex sentences, imagery, expressivity.*

Синтаксис поетичних текстів доволі часто потрапляє в коло наукових інтересів багатьох вітчизняних лінгвістів. Так, питання синтаксичної організації поетичних творів порушували у своїх дослідженнях, зокрема, такі вчені, як А. Загнітко [3], О. Грановська [1], Н. Грипас [2], А. Поповський [4] та багато інших. Проте особливості функціонування складних речень у поетичному мовленні, як і сам лінгвістичний статус цих мовних одиниць, потребують більш детального й ґрунтовного вивчення. Нашу увагу привернули в цьому аспекті твори визнаного класика української літератури, видатного поета-шістдесятника Василя Симоненка.

Метою нашого дослідження став аналіз формально-граматичної організації та функціонально-стилістичного потенціалу складних речень у поетичних творах Василя Симоненка; джерельною базою слугувала збірка "Вибране" [5].

Стосовно лінгвістичного статусу складних речень і досі немає одностайності у вітчизняному мовознавстві. Однак

більшість учених визначають складні речення як синтаксичні конструкції, що складаються з двох і більше предикативних частин, пов'язаних відповідним синтаксичним зв'язком (сурядним, підрядним чи безсполучниковим), і являють собою семантичну й комунікативну єдність.

У поетичних творах Василя Симоненка представлені всі структурні типи складних речень – складносурядні, складнопідрядні, безсполучникові, із різними видами зв'язку.

Серед складносурядних речень переважають двокомпонентні конструкції з еднальними та протиставними семантико-синтаксичними відношеннями. Подеколи вони розташовані одне за одним, що посилює образність та експресивність поетичних рядків: *Били блискавки ще тривогу, / Розтинаючи небосхил, / І веселка тобі під ноги / Опустилась, чудна, без сил. // Довго вітер уперто віяв, / Але чомусь і він тепер, / Зазирнувши тобі під вії, / У волосі твоєму вмер* [5, с. 46].

З-поміж різних типів складнопідрядних речень письменник найактивніше використовує багатоконпонентні, здебільшого з однорідною супідрядністю; такі синтаксичні побудови допомагають більш точно і влучно відтворити авторський задум, гармонійно поєднуючи точність та емоційність мовлення, напр.: *Я не знайшов тут тих, / кому імення – люди, / хто хлюпав у життя / із серця чистоту, / хто з світу обскрібав, / немов луску, огуду, / прожектором думок / розгонив темноту* [5, с. 13].

У ряді випадків підрядні частини подібних конструкцій передують головній частині, що якоюсь мірою ще більше посилює загальне емоційно-експресивне звучання твору, напр.: *Коли б усі одурені прозріли, / Коли б усі убиті ожили, / То небо, від прокльонів посіріле, / Напевно б, репнуло від сорому й хули* [5, с. 14]. Складні речення, використовувані В. Симоненком, часто є водночас і ускладненими, як у наведеному зразку (головна частина речення, яка знаходиться в постпозиції, ускладнена відокремленим поширеним означенням, вираженим

дієприкметниковим зворотом, вставним словом і однорідними обставинами причини).

Поет послуговується й багатокомпонентними складнопідрядними реченнями з послідовною підрядністю, що допомагають відтворити багатий внутрішній світ ліричного героя, його емоції та переживання, напр.: *І здається, що я володію / Віковичним секретом краси / Лиш тому, що я розумію / Загадкові твої ікси* [5, с. 59]. Перша (головна) предикативна частина співвідноситься з односкладним безособовим непоширеним реченням, друга – це підрядна з'ясувальна частина (яка водночас є головною щодо наступної), а третя – підрядна причини.

Складні безсполучникові речення, які використовує Василь Симоненко, – це переважно багатокомпонентні конструкції відкритої структури, напр.: *Рідко, нене, згадую про тебе, / Дні занадто куці та малі, / Ще не всі чорти втекли на небо, / Ходить їх до біса по землі* [5, с. 33]. Зазвичай вони посилюють загальне емоційно-експресивне звучання поетичних рядків, а також у ряді випадків підкреслюють філософське звучання лірики, напр.: *У кожного Я є своє ім'я, / На всіх не нагримаєш грізно, / Ми – це не безліч стандартних “я”, / А безліч всесвітів різних* [5, с. 101].

Найактивніше поет послуговується складними реченнями з різними видами зв'язку, які більшість вітчизняних лінгвістів визначають як складні синтаксичні конструкції. Це переважно речення з усіма трьома видами зв'язку – сурядним, підрядним та безсполучниковим (недиференційованим), напр.: *Я не йму тобі зовсім віри, / Як сумною побачу тебе, / Небо в сутінь буває сірим, / А насправді ж воно – голубе* [5, с. 42]. Такі конструкції виконують не лише образотворчу, а й текстотвірну функцію; забезпечують семантичний і структурний зв'язок окремих елементів тексту і сприяють реалізації таких його важливих ознак, як зв'язність, послідовність і цілісність. Багатокомпонентні речення з різними видами зв'язку органічно поєднуються в досліджуваних текстах з іншими видами

складних речень, збагачують образність мовлення, підкреслюють глибину думки, допомагають відтворити ідейний зміст віршованих творів, напр.: *Не шукав я до тебе / ні стежки, ні броду, / бо від тебе узбіччям / ніколи не брів – / я для тебе горів, / український народе, / тільки, мабуть, / не дуже яскраво / горів. // Тільки, мабуть, не міг, / як болід, спалахнути, / щоб осяяти думкою / твоїй небозвід, / щоб устать, ніби зірка, / сіянням окута / твоїх подвигів гордых / й незлічених бід* [5, с. 20].

Отже, складні речення є активно вживаним компонентом поетичного синтаксису Василя Симоненка. Вони не лише забезпечують зв'язок різних структурних елементів поетичного тексту, сприяючи його загальній цілісності, а й посилюють образність та експресивність художнього мовлення, допомагають авторові відтворити багатий внутрішній світ ліричного героя, донести до читача ідейний зміст віршованого твору.

Література

1. Грановська О. С. Складне речення в поезіях Ліни Костенко. *Сучасна філологія : проблеми, пошуки, розвідки*. Рівне, 1993. Вип. 1. С. 11–16.
2. Грипас Н. Я. Складні багатокомпонентні речення з різними засобами і типами зв'язку в поетичному мовленні П. Грабовського: (формально-граматичний аспект). *Проблеми граматики і лексикології української мови*. Київ, 2001. С. 186–190.
3. Загнітко А. П. Особливості сучасної української синтаксичної поезики. *Востоноукраїнський лінгвістический сборник*. Донецьк, 1999. Вип. 5. С. 284–297.
4. Поповський А. М. Поетичний синтаксис Миколи Кузьменка. *Філологічні студії : Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. Кривий Ріг : КДПУ, 2011. Вип. 6. С. 664–671.
5. Симоненко В. *Вибране*. Київ : Школа, 2002. 253 с.